

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים



פרשת וזאת הברכה, כ' תשרי התשע"ז

פולחן האדם

לפני מספר שנים ביקרתי בהודו. בביקור זה הבנתי את חששה של התורה מאלילות וראיתי בעיני עד כמה האזהרות של התורה מפניה אינן מנותקות מן המציאות, כפי שחשבתי עד אז. הפנמתי שאין בעמקה של דת כלשהי ערובה לכך שלא תדבק בה אלילות. חוששני שאלמלא ההקפדה על איסור אלילות היו גם בתי הכנסת שלנו, כמו המקדשים בהודו, מלאים בפסלים שהיו מוקד הפולחן.

מאז ומעולם נבע החשש הגדול מהאלילות מפולחן האדם. הפיכתו של בשר ודם לאלוהים, הוא גורלם של לא מעט מורים רוחניים במזרח ובמערב. אדם נוטה להתייחס בצורה אלילית לדמויות הנערצות עליו. בסרט **בריאן כוכב עליון**, שהוא סאטירה על חייו של ישו, מתואר כיצד גיבור הסרט מנסה בכל כוחו לעצור את ההמון מלהפכו לאל, אך לשווא. כך, במקום לקדש את המסר שבפיו, מקדשים האנשים אותו ואת דמותו. התוצאות, בדרך כלל, הן הרות אסון.

אך גם אילו האלהת האדם לא הייתה מביאה לידי אלילות, הייתה היהדות מתנגדת לכך נחרצות. חומרת הדבר נובעת דווקא מהאמונה שכל אדם נברא בצלם א-לוהים. כאשר כל אדם נברא בצלם א-לוהים, פירוש הדבר שבכל אחד ואחד יש ביטוי של אלוקות, אך האמונה צריכה לבוא לידי ביטוי לא בגילוי זה אלא בא-לוהות האין-סופית. כאשר מתייחסים לאדם מסוים כאל אלוהים, לא רק שיש כאן צמצום והקטנה, אלא יש כאן פגיעה בעצם ההתגלות הא-לוהית שבאדם. מה משמעות העובדה שכל אדם נברא בצלם ושכל אדם הוא בנו של א-לוהים אם אלוהים הוא בן אנוש?

התורה נחתמת במילים המספרות על משה ועל מותו. ארבעים שנות התמסרות לא-לוהים ולעם נחתמות בעונש קשה בו משה לא זוכה להכניס את בני ישראל לארץ המובטחת, והכול בגלל חטא אחד. הפסקה שבה משה, שמעולם לא ביקש דבר לעצמו, מתחנן לפני א-לוהים שיניח לו להיכנס לארץ (דברים ג כג-כה), ולאחר מכן מספר כי ה' "ל'א שְׁמַע אֲלַי", היא מהפסקאות העצובות ביותר בתורה, שלא לומר מהתמוהות שבהן. פעמים רבות כל כך מחל הקב"ה לעם ישראל על חטאיו ודווקא לחטאו של משה אין מחילה?!

נראה כי התשובה לכך קשורה לאו דווקא למשה אלא לעם ולסכנה שהעם יהפוך את משה לאלוהים. משה הוא זה שעשה נסים ונפלאות במצרים ובמדבר; הוא זה שעלה למרום והוא זה שפניו קורנות אור (שמות לד ל). צעד אחד קטן מבדיל בין "מִשֶׁה אִישׁ הָאֵל-לִהְיוֹת" (דברים לג א) ל"משה הוא האלוהים". אילו התממשה סכנה זו, ודאי היינו היום בני דת ה'משהאיזם', משתחווים לצלמו ועובדים את דמותו. לפיכך, משה היה חייב לחטוא ושחטאו לא יימחה. חטאו נחרת בזיכרון ומזכיר לישראל שבסופו של דבר גם הוא היה בן אדם.

גם הפסוק "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (דברים לד ו) מנומק בידי המדרש בחשש שהמקום יהפוך לאתר פולחן: "ומפני מה לא נודע קבורתו של משה? כדי שלא יהו ישראל הולכין ומניחין שם בית המקדש ומזבחים ומקטרים שם" (מדרש לקט טוב, פרשת וזאת הברכה).

סכנת ההערצה לבני אדם והאלהתם תקפה לא רק ביחס לדמויות מן העבר, אלא גם לדמויות כריזמטיות בימינו. היא כוללת לא רק מורים רוחניים אלא גם גיבורי תרבות, ספורטאים ומנהיגים פוליטיים. הערצה עיוורת, נטולת חשיבה ביקורתית, מקדשת לא רק את הטוב שבדמויות הללו אלא גם את החסרונות שלהן. במצב שכזה, בו מעריכים יותר מדי את האנשים הגדולים, האנשים הרגילים מאבדים את משמעותם.

אולם ישנה גם סכנה הפוכה. הערכה לאנשים גדולים באמת מלמדת את האדם לאן הוא מסוגל להגיע ומאפשרת לו ללמוד מהם ומעודדת אותו לצמוח ולגדול. יחד עם זאת עלינו להכיר בגדולתו של כל אדם ואדם. הכרה זו יכולה לשמור על האדם שלא יישאב לנרקיסיזם ולחשיבה נפסדת של 'אני ואפסי עוד'.

היכן נמצא את האיזון בין האלהת האדם לזלזול בו? בכדי לענות כל כך נעזר באמירתו המפורסמת של מרק טווין: "כשהייתי בין חמש-עשרה גיליתי שאבי טיפש. כאשר הייתי בן עשרים התפעלתי כמה הזקן למד בחמש השנים האחרונות". בשלב הראשון חושבים שאדם גדול הוא אדם מושלם, בלי חסרונות. תפיסה כזאת מזמינה משבר, כאשר מוגבלותו של האדם תתברר. אולם יש אפשרות להגיע לתמימות שנייה שבה מתוך הכרה במורכבות של החיים האדם מסוגל להכיל ולהבין שגם אנשים גדולים הם 'אנשים' ולפיכך אינם מושלמים, ועם זאת הם עדיין 'גדולים', ואשר על כן ראוי לכבדם ואפילו להעריצם.

הרב יעקב נגן הוא ר"מ בישיבת ההסדר בעתניאל, מרבני צהר.

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקדם זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של יושרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

